

Evaluating the effective criteria for reminiscence in the direction of recreating the cultural-ritual square of Pir Rudband of Dezful

Maryam Sekhavat *

Lecturer in Architecture, Faculty of Technical Engineering, Ale Taha Higher Education Institute, Tehran, Iran.

Behzad vasigh

Associate Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi_Shapur University of Technology, Dezful, Iran.

Received: 2023/07/17

Accepted: 2024/07/25

Abstract

The old area of Roodband in Dezful city has historically served as a gathering place for the people of Dezful during the observance of Muharram rituals. It is both physically and naturally one of the memorable and identity-giving components of Dezful. However, the traditional routes for these ceremonies are currently inadequate for accommodating the movement of mourning processions. Despite the addition of some spaces to these routes, they still do not meet the current needs, leading to social, cultural, and transit-related problems in the city.

The primary objective of this research is to examine the memorable and identity-giving criteria for the revitalization of this square as a crucial landmark in addressing contemporary life and activity needs within the complex, the surrounding context, and the city of Dezful. The main research question is: What common memory-ritual themes does Roodband Square hold among the people? Additionally, what physical solutions are prioritized in terms of enhancing the quality and identity of this space? By clarifying the theoretical and physical frameworks of this quality, the research aims to assist urban designers in improving citizens' connection to this urban space. This study is applied in nature and employs a descriptive-analytical research method based on inferential statistics. In the first stage, relevant literature was reviewed to extract dimensions and general criteria for preserving collective identity and memory in urban environments. User opinions regarding environmental factors affecting memorability were collected through a questionnaire and analyzed using SPSS software.

The research results indicate that the domain of meaning has been identified as the most significant area for identity and memory creation from the perspective of space users, with the fields of activity and physicality following in importance. Furthermore, to elucidate physical solutions for enhancing collective identity and memory in the Pir Roodband area, four categories of solutions were defined: urban and architectural design, improvement of urban facilities and furniture, land use planning, and traffic measures. In order of importance, traffic solutions were deemed most critical, followed by architectural and urban design solutions, improvements to urban facilities and furniture, and land use planning.

Keywords:

Regeneration

Pir-e-Roud-band square Dezful,

Urban Identity

Identity

Collective memory

© 2024 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license .

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Citation: Sekhavat M, Vasigh B. (2024). Evaluating the effective criteria for reminiscence in the direction of recreating the cultural-ritual square of Pir Rudband of Dezful. *Journal of Researches in Islamic Architecture*, 12 (3):19-35.

 [10.61186/jria.12.3.2](https://doi.org/10.61186/jria.12.3.2)

* **Corresponding Author:** Maryam.Sekhavat@gmail.com

ارزیابی معیارهای موثر بر خاطره‌انگیزی در راستای بازآفرینی میدان فرهنگی - آئینی پیر رودبند دزفول

مریم سخاوت *

کارشناسی ارشد مهندسی معماری، مدرس معماری، دانشکده فنی مهندسی، موسسه آموزش عالی آل طه، تهران، ایران.

بهزاد وثیق

دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۲۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۵/۰۴

چکیده

محدوده پیر رودبند در شهر دزفول از گذشته محل تجمع هرساله مردم دزفول در برگزاری آیین‌های محرم بوده و به لحاظ کالبدی و طبیعی از مؤلفه‌های خاطره‌انگیز و هویت‌بخش دزفول است. مسیرهای این سنت دیرینه در بافت قدیم در حال حاضر جوابگوی حرکت دسته‌های عزاداری نبوده و در بعضی نقاط فضاهایی به این مسیرها افزوده شده ولی باز هم جوابگوی شرایط فعلی نگردیده و شهر را به لحاظ اجتماعی، فرهنگی و عبور و مرور دچار مشکلات و تنگناهایی ساخته است. هدف کلی این تحقیق بررسی معیارهای خاطره‌انگیز و هویت‌بخش در راستای بازآفرینی این میدان به‌عنوان نقطه عطف مهمی در جهت پاسخگویی به نیازهای امروزی زندگی و فعالیت در سطح مجموعه، بافت پیرامون و شهر دزفول است. سوال اصلی تحقیق این است که میدان رودبند دارای چه زمینه‌های خاطره‌ای-آئینی مشترکی بین مردم است؟ و در جهت کیفیت و هویت‌بخشی این میدان چه راهکارهای کالبدی اولویت دارد؟ تا با شفاف‌سازی چارچوب نظری و کالبدی این کیفیت، بتوان به طراحان شهری در جهت بهبود ارتباط شهروندان با این فضای شهری یاری رساند. این پژوهش از نوع کاربردی و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر آمار استنباطی است، در این پژوهش در مرحله اول با مطالعه متون مرتبط با هدف پژوهش ابعاد و معیارهای عمومی حفظ هویت و خاطره جمعی در محیط‌های شهری استخراج گردیده و نظرات کاربران در خصوص عوامل محیطی مؤثر بر خاطره‌انگیزی در قالب پرسشنامه جمع‌آوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل گردیده است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که حوزه معنا به‌عنوان مهم‌ترین حوزه هویت‌بخش و خاطره‌ساز از نظر کاربران فضا شناسایی شده و حوزه‌های فعالیت و کالبد در درجه بعدی اهمیت قرار گرفته‌اند. همین‌طور در جهت تبیین راهکارهای کالبدی ارتقای هویت و خاطره جمعی محدوده پیر رودبند و کیفیت فضاها از طریق اقدامات آینده، چهار دسته راهکار طراحی شهری و معماری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری زمین و اقدامات ترافیکی تعریف شدند که پیشنهادها برای کاربران فضا به ترتیب اهمیت، راهکارهای ترافیکی بیشترین میزان اهمیت و سپس به ترتیب راهکارهای معماری و طراحی شهری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری زمین قرار گرفته‌اند.

واژگان کلیدی: بازآفرینی شهری، میدان پیر رودبند، دزفول، هویت شهری، هویت، خاطره جمعی، خاطره‌انگیزی

ارجاع به مقاله: سخاوت، مریم و وثیق، بهزاد. (۱۴۰۳). ارزیابی معیارهای موثر بر خاطره‌انگیزی در راستای بازآفرینی میدان فرهنگی - آئینی پیر رودبند دزفول.

پژوهش‌های معماری اسلامی، ۱۲ (۳): ۱۹-۳۵.

doi: 10.61186/jria.12.3.2

* نویسنده مسئول: maryam.sekhavat@gmail.com

۱. مقدمه

در این تحقیق، موضوع در ارتباط با معیارهای بازآفرینی میدان فرهنگی آئینی پیر رودبند با توجه به هویت و حافظه جمعی مردم از آن در رابطه با آیین‌های محرم می‌باشد. تاریخی بودن شهر دزفول و قدمت چندین قرن عزاداری در آن سبب شده که در ایام محرم جلوه‌های باشکوهی در جای‌جای شهر شکل بگیرد. هر محله بافت تاریخی دزفول با آداب و رسوم و نوع عزاداری اختصاصی خود، قرن‌ها هویت بومی و مذهبی شهر را در خود به نمایش می‌گذارد. برگزاری مراسم تاسوعا و عاشورا بر اساس یک سنت کهن و به دلیل اختلافات بین دو محله شهر به نام‌های حیدرخانه و صحرابدر نعمتی، شکل‌گرفته و جهت اتحاد هر دو محله، در صبح عاشورا همه هیئت‌های عزادار به منطقه امامزاده رودبند رفته، عزاداری می‌کنند. مسیرهای این سنت دیرینه در بافت قدیم در حال حاضر جوابگوی حرکت دسته‌های عزاداری نبوده و در بعضی نقاط، فضاهایی به این مسیرها افزوده شده تا این سنت که در خاطر و اذهان جمعی مردم این شهر نقش بسته است؛ حفظ گردد، ولی باز هم جوابگوی شرایط فعلی نگردیده و شهر را به لحاظ اجتماعی و فرهنگی و عبور و مرور دچار مشکلات و تنگنانهایی ساخته که هشدار اولیه آن در مضیقه‌های ترافیکی و تردد دسته‌های عزاداری و نیز مشکلات اجتماعی و فرهنگی و خدشه به حافظه جمعی و هویتی مردم است که ضرورت برنامه‌ریزی شهری برای برگزاری این آئین، با طراحی و هندسه جدیدی مبتنی بر خاطره جمعی احساس می‌شود.

به همین منظور در این تحقیق در پی معیارهای بازآفرینی فضای شهری برای تجمع دسته‌های عزاداری محرم بوده که با توجه به ریشه‌های هویتی و خاطره جمعی مردم دزفول باشد و بتواند ضمن ساماندهی محل عزاداری و تجمعات مردم به رفع آسیب‌های اجتماعی شهر بپردازد. با توجه به اینکه میدان، یک نقطه تمرکز برای تحرک در قلب یک بافت متراکم شهری است و از شاخص‌های کانونی شهر و از مؤلفه‌های مصنوع هویت‌بخش شهری است که با طرح و ترکیبش به شهر هویت می‌بخشد و از هویت ساکنان آن خبر می‌دهد (ابراهیمی ۱۳۸۸، ۱۰۸)، بنابراین در محل امامزاده رودبند که از گذشته‌های دور محل تجمع هرساله مردم دزفول در ایام عاشورا بوده است و به لحاظ کالبدی و طبیعی از مؤلفه‌های خاطره‌انگیز و هویت‌بخش دزفول است، بازآفرینی یک فضای عمومی و جمعی (میدان فرهنگی-آئینی) بر اساس شاخصه‌های فرهنگی و هویت بومی می‌تواند مفید و سبب خلق فضاهایی متنوع برای مردم شود که نه تنها باعث تداعی و تکرار خاطره حضور در این مکان‌ها گردد؛ بلکه باعث جلب مشارکت مردمی شود. این میدان با توجه به وضعیت فعلی سایت اطراف بقیعه رودبند

نیاز به مهندسی جدیدی دارد که هم به ساماندهی مکان تجمع شهری برای دسته‌های عزاداری محرم و هم ایجاد مشارکت و همگرایی اجتماعی مردم دزفول بپردازد. می‌توان هدف اساسی این نوشتار را بررسی معیارهای خاطره‌انگیزی محدوده پیر رودبند در راستای بازآفرینی میدان رودبند، به‌عنوان نقطه عطف مهمی در جهت پاسخگویی به نیازهای امروزین زندگی و فعالیت در سطح مجموعه، بافت پیرامون و شهر دزفول دانست. برای این منظور این تحقیق در صدد یافتن پاسخ پرسش‌های زیر می‌باشد:

۱. میدان رودبند دارای چه زمینه‌های حافظه‌ای-آئینی مشترکی بین مردم است؟
۲. و در جهت ارتقای هویت و خاطره جمعی محدوده پیر رودبند و کیفیت فضاها چه راهکارهای کالبدی اولویت دارد؟

۲. محدوده مورد مطالعه

بقعه‌های مذهبی و مساجد تاریخی شهر دزفول، در هویت شهری این شهر نقش ویژه و مؤثری بر عهده دارند. از آنجاکه این شهر در طول تاریخ میزبان امام‌زاده‌های مختلف بوده و اکثر مردم شهر دزفول، شیعه می‌باشند، عناصر مذهبی هویت‌بخش شهر دزفول در پایداری فرهنگی و اجتماعی این شهر می‌توانند نقش مهمی ایفا نمایند. برخی از مهم‌ترین بقعه‌های مهم شهر دزفول عبارت‌اند از: آستانه متبر که حضرت سبزی‌باغ، بقعه علی مالک، بقعه سید سلطانعلی رویند، بابا حزقیل، سید محمود، شیخ اسماعیل قصری و... (حکمت‌فر ۱۳۸۱). علاوه بر بقعه‌های مذهبی، مساجد تاریخی شهر دزفول نظیر مسجد جامع به‌عنوان قدیمی‌ترین مسجد شهر، مسجد صعصعه، مسجد کجافون (منتظری ۱۳۸۷، ۱۸۹-۱۹۱) و بسیاری مساجد تاریخی دیگر، هریک بخشی از هویت فرهنگی و مذهبی شهر دزفول را شکل می‌دهند. علاوه بر این‌ها مراسم مذهبی به‌خصوص ایام محرم در این شهر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و اکثریت مردم این شهر در آن سهیم هستند. وجود شیدونه‌ها، نخل‌ها، تکایا و شور وصف ناشدنی مردم دزفول (همان، ۱۹۵-۲۰۶) نقش مراسم محرم در رسیدن به پایداری اجتماعی و مشارکت مردم در امور مذهبی فرهنگی را پررنگ می‌نماید (تصاویر ۱ و ۲). بقعه پیر رودبند، در محله رودبند در شمال غربی شهر دزفول و در ارتفاعی مشرف به رودخانه قرار دارد. گنبد این بنا مضرس و دارای ۲۰ سطاً بوده که این سبک معماری متعلق به غرب و جنوب ایران است. تاریخ ساخت این بنا به دوره تیموریان (۷۷۱-۸۴۵ ه.ق) تعلق دارد؛ ولی مرمت آن مربوط به دوره شاه‌عباس صفوی (سال ۱۰۳۰ ه.ق) است. بقعه رودبند

مخروطی به ارتفاع ۱۸ متر است (همان، ۱۵۱). (تصویر ۳ و ۴).

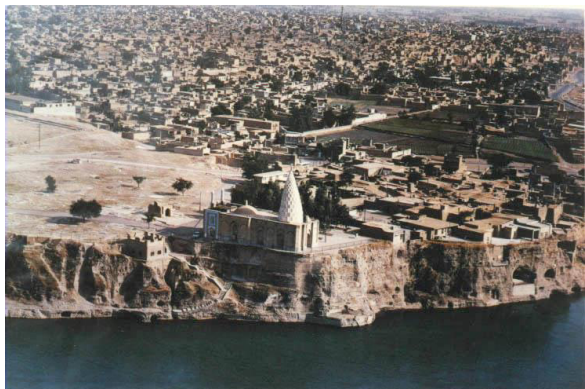

تصویر ۲. نمونه ای از نخل در عزاداری دزفول

در تپه‌ای به ارتفاع ۲۲ متر قرار گرفته و دارای گنبد آجری

تصویر ۱. نمایی از شیدونه و نخل کلبی خان در عاشورای حسینی دزفول سال ۱۳۰۵ ه.ش.

تصویر ۴. عکس قدیمی از بقعه رودبند مشرف به رودخانه دز

تصویر ۳. بقعه امامزاده رودبند (مأخذ: شهرداری دزفول)

قرار گرفته و یکی از بناهایی است که به خاطر قدمت بالا و دست‌نخورده ماندن از نظر تاریخی و معماری دارای ارزش است. این بقعه دارای یک حیاط مرکزی با درخت کناری در وسط آن و مکانی برای دسترسی افراد به آب برای شستن قبور می‌باشد (تصویر ۹). از دیگر مولفه‌های خاطره‌انگیز قبرستان رودبند وجود درخت کنار مقدس می‌باشد (تصویر ۱۰).

۲-۱. بقعه پیر رودبند محل تجمع عزاداران محرم

در پی وقایع ملی شدن صنعت نفت در سال ۱۳۳۰ هجری شمسی و تشکیل حزب زحمتکشان در دزفول نزاع‌هایی داخلی صورت گرفت که در نزد مردم دزفول به سال حزبی معروف است؛ و در این سال، نزاع سنتی حیدری و نعمتی در دزفول باعث تبدیل شهر به دو منطقه شد. تا اینکه بزرگان دو محله و سران هیئت‌های عزاداری تصمیم گرفتند جهت رفع کدورت‌های به وجودآمده برای اتحاد بیشتر محلی را برای

در اطراف بقعه رودبند، قبرستانی قدیمی قرار گرفته است که دارای قبوری با آجرکاری‌های منحصر به فرد است. برای فردی که به گورستان قدم می‌گذارد، می‌توان گفت که نگرش در نشانه‌ها و نمادهای این فضا نیز همچون سنگ قبور (هنر آجرکاری)، سروده‌ای که بر آن نقش بسته (ادبیات) و از مرگ و زندگی می‌گوید (جهان‌بینی) و کلیت فضای گورستان (معماری)، هریک به‌عنوان نشانه‌هایی از فرهنگ و تاریخ زمان خود قابل تأمل است. هریک از افرادی که در این مکان به خاک سپرده شده‌اند، تاریخ و نشانی از زمان حیات خود را بر مزارهایشان یادآور می‌شوند و هویتی تاریخی- فرهنگی را برای این فضا به همراه دارند (حقیر و شوهانی‌زاده ۱۳۹۰، ۸۳-۸۴) (تصاویر ۵ و ۶). زیارت اهل قبور در ایام مشخص (آخر هفته و عید اموات^۴) نیز این مکان را به یک فضای جمعی که افراد خاطرات جمعی از آن دارند بدل نموده است (تصاویر ۷ و ۸). آرامگاه خانوادگی حاجی شیخ نیز در قبرستان رودبند

تصویر ۶. نمونه باقیمانده از سنگ‌قبر قدیمی (هنر آجر و کاشی) قبرستان رودبند (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۵. عکسی قدیمی از سنگ‌قبر (هنر آجر و کاشی)، قبرستان رودبند (مأخذ: رضا مسعودی‌نژاد)

تصویر ۸. عید اموات، قبرستان رودبند، ۱۳۹۴ (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۷. عید اموات، قبرستان رودبند، ۱۳۹۴ (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۱۰. درخت کُتار مقدس، قبرستان رودبند (مأخذ: نگارنده)

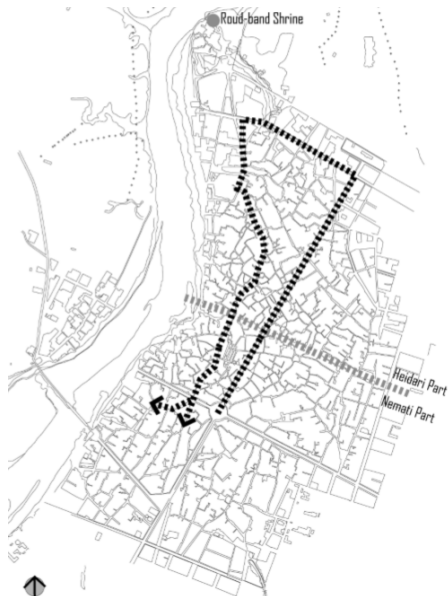
تصویر ۹. آرامگاه حاجی شیخ، قبرستان رودبند (مأخذ: نگارنده)

عصر روز تاسوعا، عزاداران محله نعمتی به محله حیدرخانه طی مسیر کنند (تصویر ۱۲) و متقابلاً عصر عاشورا، ساکنین

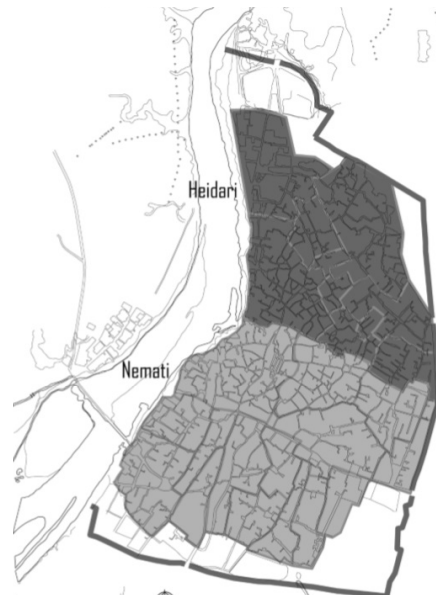
عزاداران محله حیدری به محله نعمتی طی مسیر می‌کنند (تصویر ۱۳) و صبح روز عاشورا همه عزاداران محلات مختلف به بقعه

سید سلطانه‌لی رودبند رفته و عزاداری می‌کنند (تصویر ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، و ۱۸). این مراسم که با تجهیزات و تدارکات کامل در قالب دسته‌های گوناگون، باشکوه و جلال خاصی انجام می‌پذیرد، به سبب کثرت بیش از حد هیئت‌ها و گروه‌ها و اشغال و ترافیک مسیرها، حرکت دسته‌ها از ساعت ۳ بامداد شروع و تا ساعت ۲ بعدازظهر ادامه می‌یابد (منتظری ۱۳۸۷، ۱۹۷).

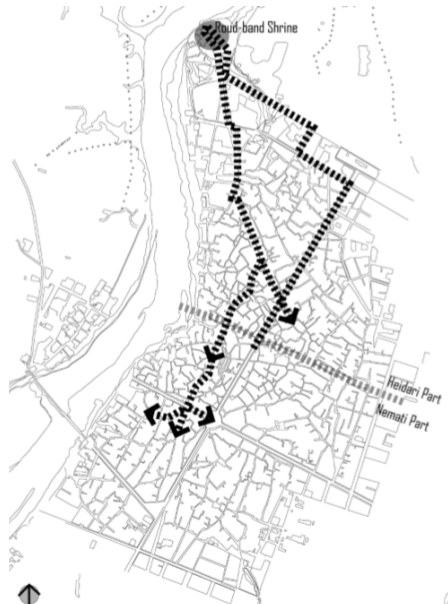
تجمع عزاداران و هیئت‌های مذهبی انتخاب کنند و در این بین بقعه پیر رودبند انتخاب می‌شود، پس از آن تاریخ رسم بر این شد که هیئت‌های جنوب شهر، صبح عاشورا میهمان این پیر شوند و عصر عاشورا میزبان هیئت‌های شمال شهر (درکتانیان ۱۳۸۰). همانطور که گفته شد، شهر قدیم دزفول به دو محله حیدری و نعمتی تقسیم می‌شده است (تصویر ۱۱)، از سال ۱۳۳۰ ه.ش. تاکنون این سنت مرسوم گشت که

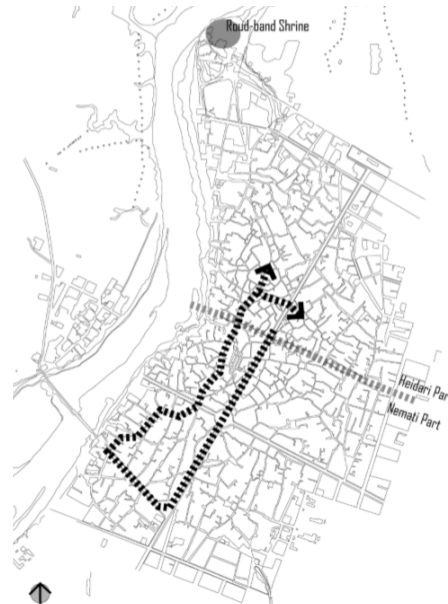
تصویر ۱۲. مسیر حرکت عزاداران محله نعمتی از میان محله حیدری در بعدازظهر تاسوعا، دزفول از اوایل ۱۳۳۰ (مأخذ: رضا مسعودی نژاد)

تصویر ۱۱. دزفول به دو محله حیدری و نعمتی تقسیم می‌شود. (مأخذ: رضا مسعودی نژاد)

تصویر ۱۴. مسیر اصلی عزاداری از تمام محلات حیدری و نعمتی در صبح روز عاشورا، دزفول از ۱۳۳۰ (مأخذ: رضا مسعودی نژاد)

تصویر ۱۳. مسیر حرکت عزاداران محله حیدری از میان محله نعمتی در بعدازظهر روز عاشورا، دزفول از ۱۳۳۰ (مأخذ: رضا مسعودی نژاد)

تصویر ۱۶. تجمع عزاداران در صبح عاشورا در اطراف بقعه امامزاده رودبند، دزفول، محرم ۱۳۹۴ (مأخذ: آرشیو شهرداری دزفول)

تصویر ۱۵. عکس قدیمی از تجمع دسته‌های عزاداری در صبح عاشورا در بقعه رودبند، دزفول (مأخذ: Dezmn.ir)

تصویر ۱۸. عزاداری و علم رقصانی در صبح عاشورا، بقعه امامزاده رودبند دزفول، محرم ۱۳۹۴ (مأخذ: آرشیو شهرداری دزفول)

تصویر ۱۷. تجمع عزاداران در صبح عاشورا در اطراف بقعه امامزاده رودبند، دزفول، محرم ۱۳۹۴ (مأخذ: آرشیو شهرداری دزفول)

به تثبیت هویت شخصی خود نیز نیست (قاسمی اصفهانی ۱۳۸۳). هویت جمعی از آن جهت دارای اهمیت است که با توجه به ارزش‌ها و تجربیات جمعی گروه، تصویری از یک «من» مثالی ارائه می‌دهد؛ تصویر یادشده این امکان را فراهم می‌سازد که فرد دائماً با رجوع به آن، جایگاه خود را نسبت به جمع ارزیابی کند؛ و خود را با تصویر مزبور انطباق دهد. اگر این انطباق به صورت نسبی میسر گردد؛ به آرامش می‌رسد. در غیر این صورت فرد دچار تنش و آسیب‌های روانی می‌گردد (همان).

۳. چهارچوب نظری پژوهش ۳-۱. هویت جمعی

انسان به‌عنوان یک موجود اجتماعی مجبور است گروهی عمل کند. بر این مبنا دستیابی به هویت شخصی نیز تابع یک فرآیند اجتماعی است. فرد با حضور و رشد یافتن در جمع، علاوه بر آنکه دارای هویت شخصی یعنی نام، منزلت اجتماعی و روابط مشخص با دیگران می‌گردد؛ بلکه با گرفتن عناصر مشترکی که فرهنگ خوانده می‌شود؛ هویت جمعی می‌یابد. اهمیت هویت جمعی تا آن حد است که اگر فرد در اجتماعی قرار گیرد که نتواند خود را جزئی از آن به حساب آورد؛ قادر

جدول ۱. طبقه‌بندی هویت (مأخذ: نگارنده؛ برگرفته از قاسمی اصفهانی ۱۳۸۳)

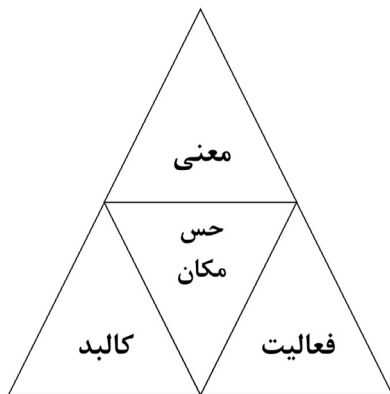
پيامدهای اجتماعی	جایگاه اجتماعی فرد	طبقه‌بندی هویت
روابط بین اشخاص	تداوم فرد در زمان و مکان و تعلق خانوادگی	هویت فردی
روابط بین گروه‌های اجتماعی	تعلق فرد به نهاد و جایگاه اجتماعی	هویت اجتماعی
حلقه ارتباطی بین هویت فردی و هویت اجتماعی	تعلق فرد به جامعه ملی و ملت	هویت ملی

و دیگران (۱۳۹۰).

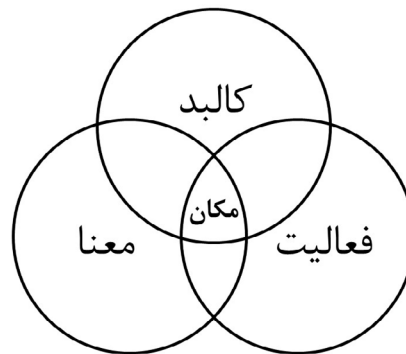
۲-۳. هویت مکانی

ادوارد رلف^۵ در کتاب مکان و بی‌مکان سه بعد اصلی برای «هویت مکانی» قائل است. او بیان می‌کند: «مشخصات فیزیکی، فعالیت‌ها و معنی، اجزای اصلی هویت مکانی را شکل می‌دهند. این تقسیم‌بندی به‌روشنی قابل‌درک است (رلف ۱۹۷۶، ۴۷). او به هویت مکانی اشاره می‌کند که تحت تاثیر حس مکان است و از سوی دیگر، نگرش پدیدارشناسی او بسیار کل‌نگر است. مشخصات فیزیکی، عینی‌ترین وجه تقسیم‌بندی اوست، در صورتی که ویژگی‌های دیگری چون زشتی، زیبایی، کارآمدی، و... بسیار ذهنی هستند. در شناخت عمیق از مکان، رلف بر هویت انسانی در/ با مکان تاکید دارد. منظور او از هویت مکان «تطابق ماندگار و یگانگی ای است که کمک می‌کند هر مکان از مکان‌های دیگر متمایز گردد» (همان، ۴۵). برای «توان» مکان دربرگیرنده ارتباطی متداوم است. فضایی که در ابتدا بدون تمایز به نظر می‌رسد، وقتی آن را بشناسیم و برای آن ارزشی قائل شویم، به مکان تبدیل می‌شود» (داونینگ^۶، ۲۰۰۳، ۲۱۶؛ توان ۱۹۷۷، ۶؛ پورجعفر

۳-۳. مؤلفه‌های «مکان» مدل «کانتر»
بر اساس مدل کانتر^۸ که به مدل «مکان» شهرت دارد، محیط شهری به‌مثابه یک «مکان» متشکل از سه بعد درهم‌تنیده «کالبد»، «فعالیت‌ها»، و «تصورات» است. با اقتباس از نظریه «مکان» می‌توان گفت کیفیت طراحی شهری عبارت از برآیند سه مؤلفه که هر یک از آن‌ها متکفل برآورده ساختن یکی از کیفیت‌های «کالبدی»، «فعالیتی» و «تصویری» شهر است (پیونتر^۹ ۱۹۹۱) (تصویر ۱۹). مدل «حس مکان» پانتر را که بر بودن مؤلفه‌های دخیل در خلق حس مکان دلالت دارد می‌توان از روایت‌های فرعی مدل «کانتر» دانست. بر اساس مدل «جان پانتر» سه مؤلفه «کالبد»، «فعالیت» و «معنی» در خلق حس مکان دخیل هستند که به نحو زیادی با سه مؤلفه پیشنهادی «کانتر» یعنی «کالبد»، «فعالیت‌ها» و «تصورات» تشابه دارند (گلکار ۱۳۸۰، ۲۹-۳۱) (تصویر ۲۰).

تصویر ۲۰. مدل «حس مکان» (مأخذ: پیونتر ۱۹۹۱)

تصویر ۱۹. مدل «حس مکان» کانتر (مأخذ: پیونتر ۱۹۹۱)

مدل مکان، سه مؤلفه مشخصات کالبد، فعالیت، و معنا (مفهوم) را ابعاد اصلی هرگونه پژوهش در زمینه ارتقای کیفیت رابطه مردم و محیط شهری با رویکرد هویت و خاطره جمعی در طرح‌های توسعه معرفی می‌کند. وضعیت کالبدی به عنوان ظرف زندگی هر روزه با فعالیت به عنوان هر آنچه در این ظرف کالبدی تجربه می‌شود؛ و معنا به عنوان علت واقع شدن این فعالیت‌ها معرفی می‌شود که تغییر هر یک از این‌ها بر دیگر ابعاد موثر است و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه بایستی هر سه جنبه را لحاظ نمایند (همان، ۱۵۱-۱۶۰). در اینجا با استفاده از پژوهش‌های مونتگمری^{۱۱} (مونتگمری ۱۹۹۸؛ ۲۰۰۳)، سایم^{۱۲} (سایم ۱۹۹۵)، استرنبرگ^{۱۳} (استرنبرگ ۲۰۰۰)،

۴-۳. خاطره و مکان

مکان به عنوان ظرفی که دربرگیرنده وقایع و حوادث است، می‌تواند به حفظ خاطرات کمک کند. یک خاطره واضح و روشن، مستقیم به یک مکان مشخص مربوط می‌شود. به عبارت دیگر، خاطره، مکان‌محور است یا حداقل به پشتوانه مکانی نیاز دارد (میرمقتدایی ۱۳۸۷).

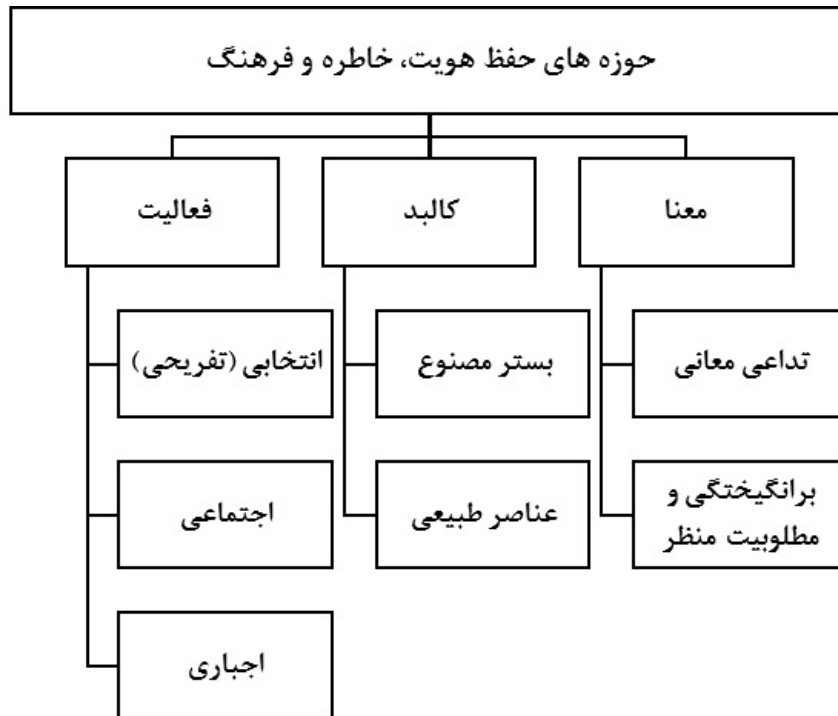
۵-۳. حوزه‌های حفظ هویت، خاطره و فرهنگ

یکی از تأثیرگذارترین پژوهش‌ها در راستای تعیین مؤلفه‌های ارتباط شهروندان و محیط شهری، کتاب «روانشناسی مکان کانتر» (کانتر ۱۹۷۷) است. کانتر با ارائه

سه یا برخی از این حوزه‌های اصلی پرداخته‌اند به تبیین معیارها و زیرمعیارها پرداخته شده است (تصویر ۲۱) (سلطانی و دیگران ۱۳۹۲، ۹۲).

بالساس^{۱۳} (بالساس ۲۰۰۹)، گهل^{۱۴} (گهل ۱۹۸۷)، اودانل^{۱۵} (اودانل ۲۰۰۸)، (سلطانی و نامداریان ۱۳۸۹)، (خستو و سعیدی رضوانی ۱۳۸۹)، و (لطفی ۱۳۹۰) که به تبیین معیارهای هر

تصویر ۲۱. مدل استخراجی مطالعه حوزه‌های شکل‌گیری و حفظ هویت، خاطره و فرهنگ (مأخذ: سلطانی و دیگران ۱۳۹۲، ۹۲)

مکان و تعهد به مکان است را افزایش دهیم. میدان به‌عنوان یکی از فضاهای شهری عرصه نمایشی برای زندگی یک شهر و مکان اصلی شکل‌گیری واقعه و خاطرات جمعی است؛ که با ابعاد مختلف معنایی، کالبدی، و کارکردی (فعالیت) می‌تواند نقش مهمی را در ارتقای کیفی فضاهای شهری امروز ایفا کند و با ایجاد حس مکان و دل‌بستگی و تعلق مکانی سبب ایجاد انسجام اجتماعی و تقویت روحیه جمعی و مشارکت‌پذیری افراد جامعه می‌گردد؛ که باگذشت زمان خود عامل فزاینده خاطره جمعی و فرهنگ شهر خواهد شد (تصویر ۲۲).

۴. روش تحقیق

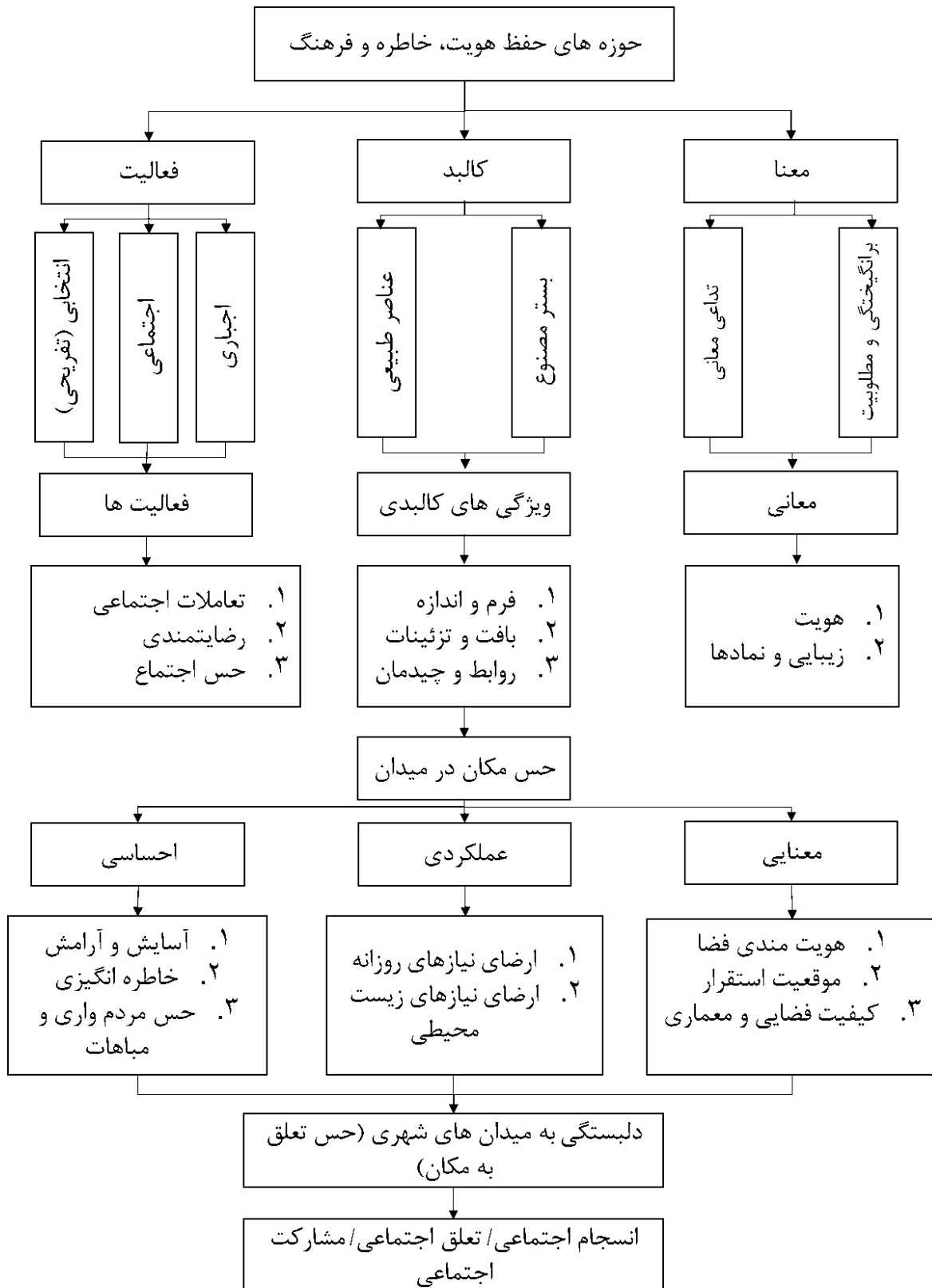
تحقیق حاضر برای بهبود وضعیت فعلی مکان تجمع عزاداران در ایام محرم در مکان رودبند است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش، ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای حوزه‌ها، ابعاد، و معیارهای عمومی حفظ هویت، خاطره جمعی، و فرهنگ استخراج شد. سپس

۳-۶. کیفیت‌های مورد انتظار از میدان در راستای

ایجاد و حفظ خاطرات جمعی

براساس مطالعات انجام شده، سه مولفه مکان شامل فرم، فعالیت‌ها، و تصویر ذهنی (معنا) و مولفه‌های دخیل در ایجاد حس مکان نیز به همین ترتیب شامل کالبد، فعالیت، و معنی هستند. حس مکان علاوه بر حس راحتی از محیط، از مفاهیم فرهنگی، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و سبب دستیابی به هویت برای افراد می‌شود. با توجه به سطوح مختلف حس مکان از بی‌تفاوتی نسبت به مکان تا فداکاری برای مکان، نتیجه می‌گیریم که هرچه حس تعلق مکانی افزایش یابد، حس تعلق و انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی نیز افزایش خواهد یافت. بنابراین برای ساماندهی و مدیریت رفتاری و سازمانی امور در انجام مراسم سوگواری عاشورا در دزفول باید حس تعلق و انسجام اجتماعی مردم را افزایش دهیم که برای این منظور با استفاده از طراحی محیطی، باید حس مکان در مردم را که دارای سطوح مختلفی از جمله تعلق به مکان، دل‌بستگی به

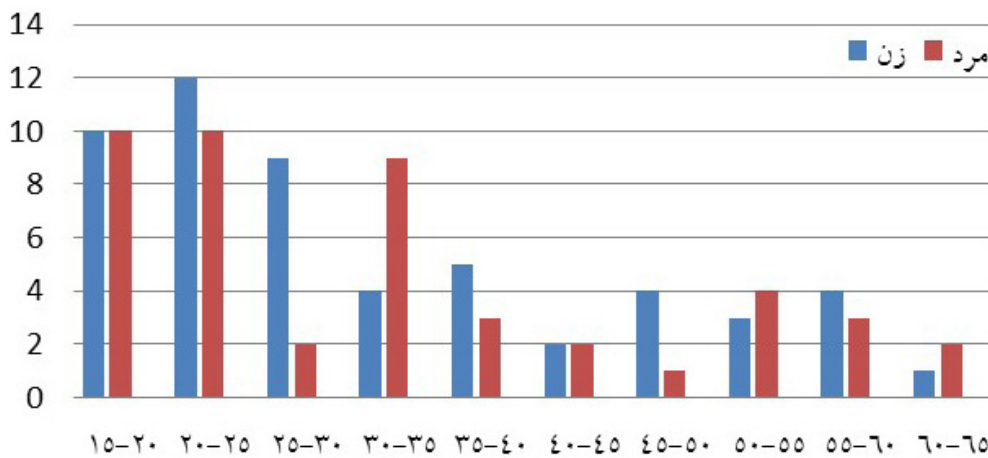

تصویر ۲۲. حوزه‌های حفظ هویت، خاطره و فرهنگ در میدان (مأخذ: نگارنده؛ با تلفیق برداشت‌های حاصل از بازخوانی منابع)

۴-۱. جامعه پژوهش

حجم نمونه مورد پرسش در این پژوهش ۱۰۰ نفر است و سعی بر این بوده تا نمونه‌گیری (پر کردن پرسشنامه‌ها) در ساعات مختلف روز و شب بین افراد و قشرهای مختلف توزیع شده تا بازتاب‌دهنده نظر کاربران محدوده پیر رودبند باشد. بر طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه‌ها، وضعیت سنی کاربران مورد پرسش از محدوده پیر رودبند (محدوده مطالعه) در (تصویر ۲۳) نشان داده شده است.

تصویر ۲۳. نمودار سنی پرسش‌شوندگان به تفکیک جنسیت (مأخذ: نگارنده)

در نهایت با بررسی نتایج تحلیل‌ها به معیارها و راهکارهای طراحی رسید.

۴-۳. نحوه آزمون

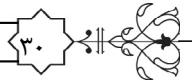
در این تحقیق، محدوده رودبند و اطراف آن در دزفول به‌عنوان محدوده مطالعاتی برگزیده شده و نظرات کاربران در خصوص عوامل محیطی مؤثر بر خاطره‌انگیزی در قالب پرسشنامه جمع‌آوری و تحلیل گردیده است. انتخاب این محدوده به دلیل اهمیت آن در حفظ و تقویت بخشی از هویت و حیات شهری کنونی و آینده دزفول، فعالیت پذیري، خاطره‌انگیزی (به دلیل وجود قبرستان قدیمی رودبند و بقعه رودبند و انجام مراسم‌های آیینی محرم از گذشته تاکنون) و قابلیت شرایط بهبود محدوده در آینده در جهت افزایش هویت و سرزندگی شهری بوده است.

خاطره‌پذیری و هویت جمعی در یک مدل مکانی با سه مؤلفه کالبد، فعالیت و معنا مورد سنجش قرار گرفته‌اند. در این راستا، از روش مشاهده مستقیم جهت شناخت عناصر و ابعاد مختلف محیط و تنظیم معیارها و از روش مشاهده غیرمستقیم

با مطالعه مستقیم محدوده توسط نگارنده، معیارهای عمومی مستخرج از منابع، برای بررسی از طریق پرسشنامه تنظیم شدند. پرسشنامه باهدف بررسی میزان اهمیت و تأثیر حوزه‌ها و زیرحوزه‌های هویت، خاطره و فرهنگ از نظر کاربران محیط و شهروندان و پیشنهادهایی آن‌ها در جهت ارتقا و تداوم هویت و خاطره جمعی آن در اقدامات و مداخلات آینده مورد تحلیل قرار گرفتند.

۴-۲. روش‌ها و ابزار تحلیل داده‌ها

ابتدا با مطالعه متون مرتبط با هدف پژوهش (هویت و خاطره جمعی) ابعاد و معیارهای عمومی حفظ هویت و خاطره جمعی در محیط‌های شهری استخراج گردیده، یکی از تأثیرگذارترین پژوهش‌ها در راستای تعیین مؤلفه‌های ارتباط شهروندان و محیط شهری کتاب «روانشناسی مکان» کانتر است. کانتر با ارائه مدل مکان، سه مؤلفه مشخصات کالبد، فعالیت، و معنا (مفهوم) را ابعاد اصلی هرگونه پژوهش در زمینه ارتقای کیفیت رابطه مردم و محیط شهری با رویکرد هویت و خاطره جمعی در طرح‌های توسعه معرفی می‌کند. بر این اساس خاطره‌پذیری، سرزندگی، و کیفیت محیط در یک مدل مکانی با سه مؤلفه کالبد، فعالیت، و معنا مورد سنجش قرار خواهد گرفت. در این راستا از دو روش مشاهده مستقیم جهت شناخت عناصر و ابعاد مختلف محیط و تنظیم معیارها و مشاهده غیرمستقیم (پرسشنامه) استفاده می‌گردد؛ سپس به تحلیل و ارزیابی پاسخ‌های کاربران با استفاده از نرم‌افزار SPSS برای تعیین عوامل مؤثر بر کیفیت و مطلوبیت محیط با تأکید بر نقش هویت و خاطره جمعی پرداخته خواهد شد تا

۴-۴. نتایج تحلیل SPSS

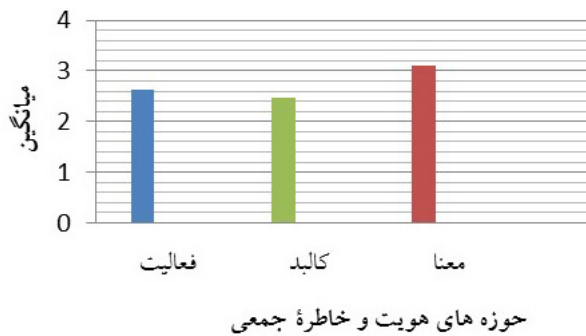
در تنظیم پرسشنامه از طیف لیکرت (پنج‌گزینه‌ای) استفاده شده است. برای برآورد حجم جامعه آماری با توجه به سنجش اولیه از تعداد استفاده‌کنندگان فضا، پرسشنامه‌ای مقدماتی (تعداد ۱۰۰ نمونه) در ساعات مختلف روز و شب بین افراد و قشرهای مختلف توزیع شده اعتبار سؤالات تأیید شده است. در نهایت، داده‌های خام به دست آمده دسته‌بندی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با ضریب اطمینان ۹۵٪ تجزیه و تحلیل شد، برای تحلیل و سنجش میزان صحت سؤالات پرسشنامه و سنجش سطح مناسبت ابزار تحلیل، با استفاده از روش تحلیل قابلیت اطمینان ضرایب آلفای سؤالات محاسبه شده است و چون ضریب آلفای تمامی سؤالات پرسشنامه بزرگ‌تر از ۰۰۷ است ضرورتی برای حذف هیچ کدام از سؤالات وجود نداشته و تأیید شده که مدل مورد استفاده برای سنجش خاطره جمعی محدوده پیر رودبند از دقت و صحت مناسبی برخوردار است. پس از تبیین نتایج تأثیر فعالیت‌ها و محیط بر خاطره جمعی افراد شرکت‌کننده در تحقیق و میزان مراجعه آن‌ها به این فضا، حوزه‌ها، زیر حوزه‌ها و شاخص‌های مؤثر در خاطره جمعی و هویت مکان در فضای مورد مطالعه در قالب سؤالات جداگانه سنجیده شده‌اند. این حوزه‌ها شامل فعالیت (فعالیت انتخابی، فعالیت اجتماعی، فعالیت اجباری)، کالبد (بستر طبیعی، بستر مصنوع) و معنا (تداعی معانی، برانگیختگی) هستند که شاخص‌ها در هر زیر حوزه مشخص گردیده و مورد پرسش و نظر سنجی قرار گرفتند. بر اساس شاخص‌های مورد نظر در جدول زیر پرسشنامه به صورت طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای تنظیم شد و میانگین هر شاخص محاسبه گردید.

(پرسشنامه) و تحلیل پاسخ‌های کاربران برای تعیین عوامل مؤثر بر کیفیت فضای شهری رودبند با تأکید بر نقش هویت و خاطره جمعی استفاده شده است. در شناخت خصوصیات کالبدی بایستی وضعیت عوامل طبیعی (مشخصات طبیعی، عنصر آب طبیعی، رودخانه، و هرگونه عنصر مهم یا نشانه طبیعی) و بستر مصنوع (تعدد و کیفیت عرصه‌ها و فضاهای عمومی، المان‌های معماری به عنوان تصویر، نشانه‌ها، تحریک بصری، میلان شهری و...) مورد توجه قرار گیرد. گه‌ل (گه‌ل ۱۹۸۷) فعالیت‌های شهری را به سه دسته عمده فعالیت‌های انتخابی (تفریحی)، اجتماعی، و اجباری دسته‌بندی می‌کند. فعالیت‌های اجباری از قبیل کارکردهای شغلی، مراجعات اداری، عبور و مرور هدفمند و دیگر عملکردهایی که جنبه اجتماعی یا تفریحی ندارند. فعالیت اجتماعی مانند ملاقات دوستان، شرکت در فستیوال‌ها، جشن‌ها، نمایش‌ها و یا مناسبت‌های مهم محلی یا ملی، پیاده‌روی‌ها و یا تجمعات گروهی، اجتماعات خانوادگی، شرکت در مراسم مذهبی و انواع دیگر تعاملات اجتماعی و فعالیت‌های تفریحی (انتخابی) مانند ورزش یا بازی، خلوت کردن یا قدم زدن، نشستن و استراحت، فعالیت‌های فرهنگی و دیگر تفریحات عمومی، محلی و یا موقعیتی و فصلی. مؤلفه معنا نیز به دو دسته تداعی معانی و برانگیختگی دسته‌بندی می‌شود. برانگیختگی عمدتاً متمرکز بر اثر مؤلفه کالبدی بر احساس کاربران نسبت به فضا و محیط است؛ و شامل نشانه‌های شهری بناهای شاخص، طراحی و سبک و عوامل از این قبیل است و تداعی معانی وابسته به حس تاریخ و پیشرفت ارتباط خاطره‌ای و عناصر هویت‌ساز و یا تصاویر، فعالیت‌ها و عواملی که موجب هویت بخشی به محیط می‌شود (سلطانی و نامداریان ۱۳۹۰).

جدول ۲. حوزه‌ها و معیارهای شکل‌گیری و حفظ هویت و خاطره و اولویت آن‌ها از نظر کاربران در محدوده رودبند (مأخذ: نگارنده)

میانگین	شاخص‌ها	زیر حوزه‌ها	حوزه‌های حفظ خاطره و هویت
۲,۶۹	تماشای چشم‌انداز رودخانه- خلوت کردن	زیارت و بازدید رودبند- زیارت اهل قبور- تماشای چشم‌انداز رودخانه- خلوت کردن	انتخابی (تفریحی)
۲,۶۸	عزاداری محرم، عید اموات، ملاقات دوستان	اجتماعی	فعالیت
۲,۵۱	فعالیت کاری در مرکز دفاع مقدس- مراجعه به کتابخانه- عبور از محل و در حال تردد	اجباری	
۲,۶۰	رودخانه و تماشای چشم‌انداز آن از محل رودبند- درخت کنار قدیمی- شنا در رود	بستر طبیعی	
۲,۳۶	بقعه و قبرستان رودبند- المان شهدای گمنام موزه دفاع مقدس- حسینیه ثارالله	بستر مصنوع	کالبد
۳,۲۱	تجمعات و فعالیت‌های اجتماعی در این مکان (آیین محرم، زیارت بقعه و قبور و...) - آوردن علم- پخش و خوردن نذورات	تداعی معانی	
۳,۰۲	لبه رودخانه و چشم‌انداز آن- بقعه رودبند- المان شهدای گمنام و موزه دفاع مقدس	برانگیختگی	معنا

تصویر ۲۵. نمودار میله‌ای حوزه‌ها و معیارهای شکل‌گیری و حفظ هویت و خاطره جمعی و اولویت آن‌ها از نظر کاربران محدوده پیر رودبند (مأخذ: نگارنده)

۴-۴-۱. آزمون T تک نمونه

در این آزمون فرض بر نرمال بودن داده‌هاست. این آزمون جهت سنجش معنی‌داری و سنجش فرض صفر به کار می‌رود. با توجه به اینکه میانگین کل ۲۰۷۳ است لذا میانگین ۳ فرض و در صد خطا نیز ۰۰۰۵ در نظر گرفته شده است.

۴-۴-۲. آزمون پایایی

این آزمون جهت اعتبار و صحت‌سنجی پرسشنامه به کار گرفته می‌شود. چنانچه در این آزمون مقدار آلفای کرونباخ بیشتر از ۰۰۶ باشد پایایی و اعتبار پرسشنامه اثبات می‌رسد. در این پرسشنامه مقدار آلفای کرونباخ ۰۰۸۹۶ است که نشان‌دهنده پایا بودن و معتبر بودن پرسشنامه است لذا نیاز به حذف هیچ سؤالی نیست و پرسشنامه از اعتبار و صحت کافی برخوردار است.

۴-۴-۳. پیشنهادهای کاربران در جهت تقویت فضا

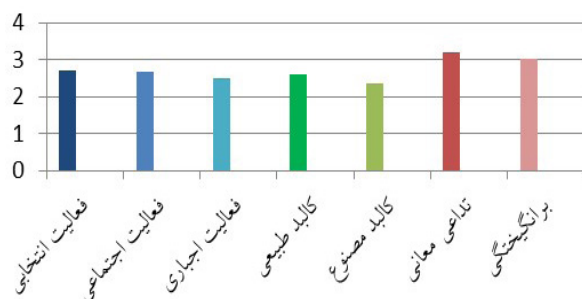
در جهت تبیین راهکارهای کالبدی ارتقای هویت و خاطره جمعی محدوده پیر رودبند و کیفیت فضاها از طریق اقدامات آینده، چهار دسته راهکار طراحی شهری و معماری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری زمین و اقدامات ترافیکی تعریف شدند که پیشنهادهای کاربران در قالب (جدول ۳) و تصاویر (۲۶ و ۲۷) آمده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود به ترتیب اهمیت از نظر کاربران فضا، راهکارهای ترافیکی بیشترین میزان اهمیت و سپس به ترتیب راهکارهای معماری و طراحی شهری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری زمین قرار گرفته‌اند (تصویر ۲۶). در کل بیشترین میزان اهمیت راهکارها از نظر کاربران محیط به ترتیب به تعریف مسیر پیاده راه، بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی، بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز، نورپردازی صحیح، افزایش ایمنی و امنیت در محور و ساماندهی فضای سبز اختصاص دارد (تصویر ۲۷).

همان‌طور که مشاهده می‌شود، میزان متوسط خاطره جمعی افراد در محدوده پیر رودبند برابر ۲۰۷۳ است. برای محاسبه میانگین حس خاطره جمعی افراد در مواجهه با فعالیت‌ها و عوامل محیطی محدوده مطالعات میدانی، ابتدا معیارهای شکل‌گیری هویت و حفظ خاطره جمعی حوزه‌بندی شد. در پرسشنامه نیز سؤالاتی جداگانه در مورد هر حوزه پرسیده شد و در نهایت با استفاده از آزمون t تک‌نمونه، میانگین احساس خاطره جمعی در مواجهه با فعالیت‌ها و عوامل محیطی مقایسه گردیدند. نتایج تحلیل آزمون T-Test نشان می‌دهد که فرضیه اصلی درست است و هویت و خاطرات جمعی افراد بر آیین عزاداری و رفتار مردم تأثیرگذار است. همچنین بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، روابط معناداری بین متغیرهای سنجیده شده وجود دارد ($0.05 > Sig$). نتایج نشان داد که میانگین امتیاز حس خاطره جمعی محیط به صورت کلی عددی معادل (۲۰۷۳) است که به ۳ (میانگین ارزشی تعیین‌شده) نزدیک است که نشان‌دهنده میزان متوسط تأثیر خاطره جمعی بر آیین‌های مذهبی ارزیابی می‌شود.

نتایج تحلیلی نشان می‌دهد که بین میانگین امتیاز حس خاطره جمعی محیط و عدد ۳ اختلافی معنادار وجود دارد ($0.05 > Sig$). با توجه به نتایج ارائه‌شده در (جدول ۲) مشاهده می‌شود که از نظر کاربران، تداعی معانی (۳۰۲۱) مهم‌ترین عامل و عنصر اصلی هویت‌بخش و خاطره‌ساز محدوده رودبند بوده و پس از آن زیر حوزه‌های برانگیختگی، فعالیت انتخابی، فعالیت اجتماعی، کالبد طبیعی، فعالیت اجباری، کالبد مصنوعی، در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار می‌گیرند (تصویر ۲۴).

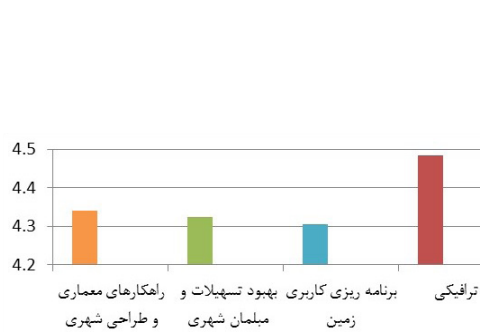
به‌این ترتیب حوزه معنادار محدوده رودبند به‌عنوان مهم‌ترین حوزه هویت‌بخش و خاطره‌ساز از نظر کاربران شناسایی شده‌اند و حوزه‌های فعالیت و کالبد در درجه بعدی قرار گرفته‌اند (تصویر ۲۵).

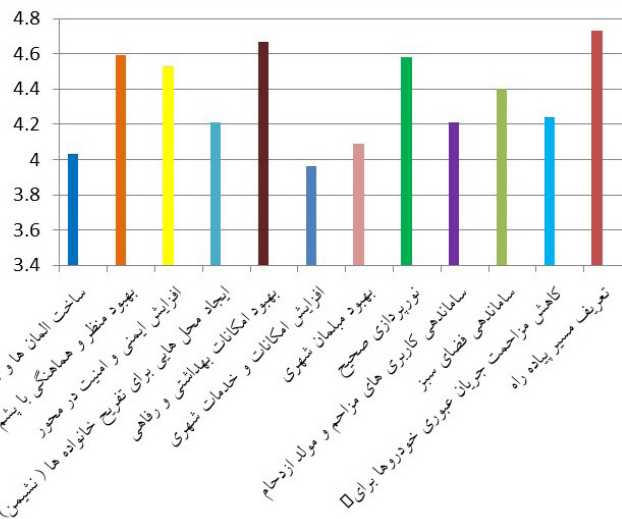
تصویر ۲۴. نمودار میله‌ای اهمیت حوزه‌ها و معیارهای شکل‌گیری و حفظ هویت و خاطره و اولویت آن‌ها از نظر کاربران محدوده پیر رودبند (مأخذ: نگارنده)

جدول ۳. اهمیت نسبی راهکارها و پیشنهادهای بهبود محدوده پیر رودبند از نظر کاربران (مأخذ: نگارنده)

نوع راهکار	میانگین	پیشنهاد	میانگین
راهکارهای معماری و طراحی شهری	۴,۰۳	ساخت المان‌ها و نشانه‌های شهری	۴,۳۴
	۴,۵۹	بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز طبیعی	
	۴,۵۳	افزایش ایمنی و امنیت در محور	
	۴,۲۱	ایجاد محل‌هایی برای تفریح خانواده‌ها (نشیمن)	
بهبود تسهیلات و مبلمان شهری	۴,۶۷	بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی	۴,۳۲۵
	۳,۹۶	افزایش امکانات و خدمات شهری	
	۴,۰۹	بهبود مبلمان شهری	
	۴,۵۸	نورپردازی صحیح	
برنامه‌ریزی کاربری زمین	۴,۲۱	ساماندهی کاربری‌های مزاحم و مولد ازدحام	۴,۳۰۵
	۴,۴۰	ساماندهی فضای سبز	
ترافیکی	۴,۲۴	کاهش مزاحمت خودرو برای عابران و تأکید بر پیاده‌مداری	۴,۴۸۵
	۴,۷۳	تعریف مسیر پیاده راه	

تصویر ۲۶. نمودار میله‌ای میانگین اهمیت راهکارها و پیشنهادهای بهبود محدوده پیر رودبند از نظر کاربران (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۲۷. نمودار میله‌ای درصد اهمیت راهکارها و پیشنهادهای بهبود محدوده پیر رودبند از نظر کاربران (مأخذ: نگارنده)

۵. نتیجه‌گیری

تعلق اجتماعی، انسجام و مشارکت اجتماعی می‌شود. بنابراین استفاده از نظر کاربران فضا و مشارکت مردمی در مطالعه کیفیت محیط شهری، می‌تواند معیارهای خاطره‌انگیز و هویت‌بخش محیط را که ممکن است از دید برنامه‌ریزان شهری پوشیده مانده، آشکار نموده و ما را در جهت بازآفرینی فرهنگ مینا یاری رساند. بنا بر مطالعات انجام شده، سه حوزه فعالیت، معنا، و کالبد که زمینه‌های شکل‌گیری هویت و خاطره در فضاهای شهری است را از طریق پرسشنامه

بازآفرینی میدان فرهنگی آیینی رودبند به‌عنوان نقطه عطفی به لحاظ مذهبی و فرهنگی و تفریحی در دزفول، مستلزم تدوین و ارائه راهکارهای مؤثر و از سویی دیگر منوط به مشارکت همه نیروهای جامعه است. با ارتقای هویت و خاطره جمعی فضاهای شهری محدوده مورد مطالعه، کیفیت مکانی محدوده پیر رودبند افزایش یافته و تعلق خاطر کاربران به فضای شهری برانگیخته شده و سبب بالا رفتن

زمین قرار گرفته‌اند. در کل بیشترین میزان اهمیت راهکارها از نظر کاربران محیط به ترتیب به تعریف مسیر پیاده راه، بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی، بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز، نورپردازی صحیح، افزایش ایمنی و امنیت در محور و ساماندهی فضای سبز اختصاص دارد.

در مجموع، با استفاده از مطالب بیان شده در بالا، می‌توان گفت که هویت شهری و خاطره‌انگیزی با فضاهای باارزش شهری ارتباط مستقیم دارند؛ بنابراین در بازآفرینی میدان فرهنگی آیینی رودبند دزفول با در نظر گرفتن ابعاد و جنبه‌های بازآفرینی فرهنگ مینا در زمینه‌های کارکردی، کالبدی و معنایی با برنامه‌ریزی مناسب در تمامی زمینه‌ها می‌توان به مرکز شهری مطلوب و هویت‌مند و پایدار دست یافت.

توسط کاربران محیط مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج پژوهش حاضر در محدوده مورد مطالعه، نشان می‌دهد که حوزه معنا در محدوده رودبند به‌عنوان مهم‌ترین حوزه هویت‌بخش و خاطره‌ساز از نظر کاربران محیط شناسایی شده و حوزه‌های فعالیت و کالبد در درجه بعدی قرار گرفته‌اند.

در جهت تبیین راهکارهای کالبدی ارتقایی هویت و خاطره جمعی محدوده پیر رودبند و کیفیت فضاها از طریق اقدامات آینده، چهار دسته راهکار طراحی شهری و معماری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری زمین و اقدامات ترافیکی تعریف شدند که پیشنهادها برای کاربران فضا به ترتیب اهمیت، راهکارهای ترافیکی بیشترین میزان اهمیت و سپس به ترتیب راهکارهای معماری و طراحی شهری، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری، برنامه‌ریزی کاربری

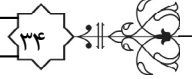
پی‌نوشت

۱. شیدونه، همان شهیدانه، حجله، حجره و نمایی از خیمه و یا تابوت منسوب به شهید است.
 ۲. حجله ماندنی است که از چوب می‌سازند و با انواع شال‌های ابریشمین رنگارنگ، پارچه‌های قیمتی، آینه، چراغ و غیره آرایش می‌دهند و به گل و سبزه می‌آیند و در روز عاشورا آن را به محلی که مراسم روضه‌خوانی و عزیه برپاست می‌برند.
 ۳. طبقه
 ۴. زیارت اهل قبور در آخرین پنجشنبه سال سنت دیرینه‌ای است که مردم دزفول با برگزاری آن تحت عنوان «عید اموات» در آستانه سال نو با شهدا و اهل قبور تجدید دیدار می‌کنند.
- Relph. ۵
Tuan . ۶
Downing . ۷
Canter. ۸
Punter. ۹
Montgomery . ۱۰
Sime . ۱۱
Sternberg . ۱۲
Balsas . ۱۳
Gehl . ۱۴
Odonnell . ۱۵

منابع

۱. ابراهیمی، محمدحسن. ۱۳۸۸. میدان، فضاهای تعریف نشده شهرهای ایرانی. هویت شهر ۳ (۴): ۱۰۷-۱۲۰.
۲. پورجعفر، محمدرضا، حسنعلی پورمند، حسین ذبیحی، لیلاسادات هاشمی دمنه، و محسن تابان. ۱۳۹۰. پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت های تاریخی. مطالعات شهر ایرانی اسلامی ۱ (۳): ۱۱-۲۰.
۳. حقیر، سعید، و پلدا شوهانی‌زاد. ۱۳۹۰. چگونگی ارتقای جایگاه گورستان‌ها در جوانب فرهنگی و اجتماعی توسعه پایدار شهری در ایران (با رویکرد به نقصان دستور کار ۲۱ مصوب سازمان ملل متحد در عدم توجه به امر تنوع فرهنگی). باغ نظر ۸ (۱۷): ۸۱-۹۴.
۴. حکمت‌فر، محمدحسین. ۱۳۸۱. زیارت بقاع متبر که دزفول. دزفول: دارالمؤمنین.
۵. خستو، مریم، و نوید سعیدی رضوانی. ۱۳۸۹. عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم «مرکز خرید پیاده». هویت شهر ۴ (۶): ۶۳-۷۴.
۶. درکتانین، غلامرضا. ۱۳۸۸. سال حزبی در دزفول به روایت اسناد. مطالعات تاریخی (۲۴): ۷۹-۱۰۷.
۷. سلطانی، علی، و احمدعلی نامداریان. ۱۳۸۹. بررسی تاثیر نیروهای مختلف در شکل‌گیری فضای شهری. هویت شهر ۴ (۷): ۱۲۳-۱۳۰.
۸. سلطانی، علی، ابراهیم زرگری مردی، احمدعلی و نامداریان. ۱۳۹۲. شکل‌گیری، تقویت و مانایی خاطره در فضاهای شهری، نمونه موردی محور شهید چمران شیراز. مسکن و محیط روستا ۳۲ (۱۴۱): ۸۷-۹۸.

۹. سلطانی، لیلا، علی زنگی‌آبادی، و مهین نسترن. ۱۳۹۰. برنامه‌ریزی شهری در جهت ارتقای هویت ایرانی اسلامی زنان با تأکید بر نقش محله‌های شهری. مطالعات شهر ایرانی اسلامی ۱ (۴): ۲۹-۳۶.
۱۰. قاسمی اصفهانی، مروارید. ۱۳۹۴. اهل کجا هستیم؟ (هویت‌بخشی به بافت‌های مسکونی). تهران: روزنه.
۱۱. گلکار، کوروش. ۱۳۸۰. مولفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. صفة ۱۱ (۳۲): ۳۸-۶۵.
۱۲. لطفی، سهند. ۱۳۹۰. بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تأملی بر بن‌مایه‌های فرهنگی و کنش بازآفرینی. هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی ۳ (۴۵): ۴۹-۶۲.
۱۳. منتظری، محمد. ۱۳۸۷. شهر من دزفول. تهران: ارجمند.
۱۴. میرمقتدایی، مهتا. ۱۳۸۸. معیارهای سنجش امکان شکل‌گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر. هنرهای زیبا (۳۷): ۵-۱۶.

References

1. Balsas, C. J. T. 2004. Measuring the Livability of an Urban Center: An Exploratory Study of Key Performance Indicators. *Planning Practice and research (JPPR)* 19 (1):101-110.
2. Canter, D.v. 1977. *The Psychology of Place*. London: The Architecture Press.
3. Darkatanian, Gholamreza. Party year in Dezful according to Documents. *Historical Studies* (24): 79-107.
4. Downing, F. 2003. Transcending Memory: Remembrance and The Design of Place. *Design Studies* 24(3): 213-235.
5. Ebrahimi, M. H. 2009. Meydan: Indeterminate Urban Spaces in Iranian Cities. *HoviateShahr* 3(4): 107-120.
6. Gehl, J. 1987. *Life between Buildings*. Van Nostrad Reinhold Press.
7. Ghasemi Esfahani, Morvarid. 2015. *Where are we from? (Giving Identity to Residential Contexts)*. Tehran: Rouzaneh.
8. Golkar, K. 2001. Components of Urban Design Quality. *Soffeh* 11(32): 38-65.
9. Haghir, Saeed, and Yalda SHohanizad. 2011. Promoting Role of Cemeteries in Social and Cultural Aspects of Sustainable Urban Develomen in Iran. *Bagh-e Nazar* 8(17): 81-94.
10. Hekmatfar, Mohammadhossein. 2002. Pilgrimage to the blessed Bekaa of Dezful. *Dezful: Darul Mominin*.
11. Khaslou, M., and N. Saeidi Rezvani. 2010. The Effective Factors on Urban Spaces Vitality (Creating A Lively Urban Space with Emphasizing the Concept "Pedestrian Mall"). *HoviateSHahr* 4(6): 63-74.
12. Lotfi, Sahand. 2011. Culture-led Regeneration: A Reflection upon Cultural Fundaments and the Act of Regeneration. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urbanism* 3 (45): 49-62
13. MirmoghtadAae, M. 2009. The Criteria for Evaluation of Formation, Remembering and Recording of Collective Memory. *Honar-Ha-Ye-Ziba* -(37): 5-16.
14. Montazeri, Mohammad. 2008. *My City is Dezful*. Tehran: Arjmand.
15. Montgomery, J. 1998. Making A City: Urbanity, Vitality and Urban Design. *Journal of Urban Design (JUD)* 3 (1): 93-116.
16. Montgomery, J. 2003. Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration. Part1: Conceptualizing Cultural Quarters. *Planning Practice and Research* 18 (4): 293-306.
17. O'Donnell, M.O. 2008. *Urban Cultural Landscapes and The Spirit of Place*. Icomos, Quebec: 77-hFCw-13.doc.
18. Pourjafar, Mohammad Reza, Hassanali Pormand, Hossein Zabihi, Leila Sadat Hashemi Demneh, and Mohsen Taban. 2011. Penomenology of Identity and Place in Historical Context. *Journal of Studies on Iranian Islamic City* 1(3): 11-20.
19. Punter, J. 1991. Participation in the Design of Urban Space. *Landscape, Design* (200): 24-27.
20. Relph, E. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion.
21. Sime, J. D. 1995. *Creating Placesor Design Spaces*. In: L.N. Groat (Ed.): *Giving Places Meaning*, London: Academic Press: 27-41.
22. Soltani, Ali, and Ahmad Ali Namdarian. 2011. An Investigation of Forces Influence on Urban Space Formation. *HoviateShahr* 4(7): 123-130.
23. Soltani, Ali, Zargari Marandi, Ebrahim, and Ahmad Ali Namdarian. 2013. *Formation and Deep Impression*

in Urban Spaces (Case Study: Chamran Street in Shiraz). *Housing And Rural Environment* 32 (141): 87-98.

24. Soltani, Leila, Ali ZangAbadi, and Mahin Nastran. 2011. Urban Planning in Line with The Promotion of Iranian- Islamic Identity of Women with An Emphasis on The Role of Urban Quarters. *Journal of Studies on Iranian Islamic City* 1(4): 29-36.

25. Sternberg, E. 2000. An Integrative Theory of Urban Design. *Journal of American Planning Association* (JAPA) 66 (3): 265-278.

26. Tuan, Y. F. 1977. *Space and Place*. Minncapolis: Univercity of Minncsota Press.

